

NOVÁ MAPA EVROPY PRO PRVNÍ HLÁSÁNÍ EVANGELIA

podle Enza Biemmiho

Reflexe katechetického působení v západní Evropě a vyjádření magisteria místních církví dospěly během posledního desetiletí ke stejnému náhledu na společného jmenovatele výzvy současné katecheze: jde o obrat katecheze směrem k misijnímu působení. Nejedná se přitom o země tzv. „třetího světa“, ale především o Evropu. Italský odborný časopis *Catechesi* se tematice prvního hlásání a misijního zaměření katecheze věnuje v posledních několika letech velmi intenzivně. V září roku 2009 uveřejnil článek Prof. Enza Biemmiho,¹ italského katecheta a prezidenta mezinárodního odborného týmu evropských katechetiků *Équipe Européenne de Catéchèse*. Autor se v něm pokouší mapovat současnou Evropu z pohledu typologie víry a určitého typu výzvy pro první evangelizaci. Vychází přitom z výsledků práce Institutu pastorace a katechetiky v Paříži a institutu *Lumen Vitae* v Bruselu. Ve druhé části článku se zabývá principy, které je třeba uplatnit pro uskutečnění misijní vize katecheze.² Nabízíme vám výběr některých myšlenek z tohoto článku.

Mapa Evropy vzhledem k výzvam pro první evangelizaci

Prof. Biemmi označuje aktuální stav křesťanské víry a katecheze v západní Evropě přívlastkem „vykořeněná z rodného kraje“. Odvolává se na výraz socioložky D. Hervieu-Léger v souvislosti s tzv. „exkultura-cí křesťanství“ ve Francii. Vztáhneme-li tento výraz i na další evropské země, lze jej chápat jako odložení kulturních forem a tradičních výrazových prostředků křesťanství současnou evropskou společností, protože jí nejsou srozumitelné a jeví se jí jako cizí prvek. U mladé generace se přitom nejedná o nezáměr o evangelium a jeho poselství, ale jde o propast mezi jí vlastním způsobem řeči a tradičním křesťanským jazykem, kterou nedokáže překonat. E. Biemmi přitom nepovažuje přístup obyvatel různých evropských zemí za stejný, ale rozlišuje čtyři geografické oblasti, charakterizuje jejich převládající typ víry, z něj vyvozuje určitý typ výzvy pro hlásání evangelia a uvádí, jak na tuto situaci dosud reagovalo magisterium místní církve:

1. Oblasti, v nich došlo k vykořenění křesťanské víry ze současné kultury a kde se společnost s křesťanstvím rozestla:

Jedná se zejména o Francii, Belgii a Nizozemí. V těchto zemích již katolicismus není součástí kulturního kontextu a církev nepatří k institucím, které spoluutvářejí současnou společnost a její smýšlení. V době postmoderní společnosti „vystoupila“ z náboženství a dokonce odstraňuje stopy, které křesťanství zanechalo v kultuře. Projevuje se „ztráta paměti“, tzn., že křesťanství již mnohým lidem nic neříká.

Na tuto situaci reaguje velmi aktivně francouzský episkopát. Po vydání *Dopisu francouzským katolíkům* (2003)³ patřilo k dalším krokům zveřejnění dokumentu

Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace (2006).⁴ Jeho text vybízí k formaci misijních křesťanských komunit a klade do středu hlásání velikonočního tajemství. Jako základní teologický i katechetický postup prezentuje křesťanskou iniciaci.

Také belgičtí biskupové vydali roku 2006 důležitý dokument pro obnovu katecheze s názvem *Stát se dospělým ve víře*,⁵ v němž kladou jako základ každého katechetického působení první hlásání. Po něm má následovat pozvání k pozitivnímu dialogu s aktuální kulturou, o němž pojednává dokument *Nedokážete rozpoznat znamení doby?* (srov. Mt 16,3b).

2. Oblast s přetrvávající křesťanskou tradicí (sociologická kontinuita):

Jde o kulturní situaci, která ještě uchovává široké stopy křesťanské tradice a v jejichž kontextu je šíření víry možné, i když je poznamenáno výraznou sekularizací. Této charakteristice odpovídá např. situace v Itálii – zejména v jižní části poloostrova; dále ve Španělsku a Portugalsku a částečně se jí podobá i situace v Polsku. Změna smýšlení související s procesem sekularizace nejde tak daleko, že by byly zahazovány stopy odkazující na křesťanství. Spíše naopak. Zdá se, že přetrvávání toho, co křesťanství připomíná, a samých jeho projevů odolává jakémukoliv pokusu ho vymazat. Jisté je, že tato situace působí evangelizaci různorodé problémy, na druhou stranu představuje jakési východisko i prostor pro hlásání.

Italští biskupové na situaci reagovali v dokumentu *Hlásat evangelium v měnícím se světě*, který vydali pro pastorační orientaci na léta 2001–2010. Tento dokument konkretizují další tři: o křesťanské iniciaci, o farnosti misijního charakteru a pastorační nota o prvním hlásání *Toto je naše víra* (2005).

Obdobným směrem ukazují dva poslední pastorační plány španělského episkopátu, které kladou důraz na nezbytnost prvního hlásání a na prioritu iniciační katecheze (vydala Konference španělských biskupů na léta 2002–5).

Němečtí biskupové, v jejichž zemi se nacházejí oblasti odpovídající výše uvedené charakteristice, a také země bývalého východního Německa, o nichž bude zmínka níže, vydali dokument s názvem *Katecheze ve změněné době*, v němž potvrzují základní zaměření na misijní dimenzi katecheze (2004).

3. Oblasti skryté či utajované víry (individuální a rituální kontinuita):

Jedná se o země bývalého východního bloku, které mají za sebou těžké období nadvlády bývalého Sovětského svazu. Typickou zemí z této oblasti je Ukrajina. V období tvrdého pronásledování křesťanů a ničení mravních hodnot (1946–89) tam žilo mnoho lidí v jakési duchovní schizofrenii. Navenek byli (do)nuceni popírat existenci Boží, v nitru ji prožívali. Víra se tradovala díky mlčenlivému, ale prožívajícímu svědectví mučedníků a vyznavačů. Dlouhé období tohoto způsobu života je pravděpodobnou příčinou toho, že víra je v těchto oblastech prožívána stále spíše jen v soukromí. Projevuje se hlavně účastí na bohoslužbě a má jen velmi malý vliv na život ve společnosti. Je třeba si povšimnout, že katecheze v těchto zemích neznamenal prakticky žádný rozvoj a pomůcky, které jsou pro ni užívány, pocházejí z větší části z předchozího období.

4. Oblasti s převažující klidnou lhotejností vůči křesťanství:

Jedná se především o bývalé východní Německo, analogická situace je v Čechách a ve Švédsku. V nových německých spolkových zemích je oficiálně 25 %

příslušníků protestantských křesťanských církví a 4 % katolíků. Tři čtvrtiny obyvatel jsou tzv. „nenáboženští“. Na otázku „Věříte v Boha?“ mají charakteristickou odpověď: „Ne, jsem přece zcela normální.“ Autor článku však upozorňuje, že tato absence víry neznamená automaticky nečitlivost vůči lidským hodnotám nebo otázkám týkajícím se smyslu života. Výzkumy ukázaly, že obyvatelstvo bývalé NDR je překvapivě odolné vůči krizím a současně pevné ve své nenábožensosti.

Vzhledem k první evangelizaci je možno říci, že církev v takovém prostředí „nemá co ztratit“. Může naopak získat tím, že odváženě půjde do rizika, že se stane jakousi „vlaštovkou“ jako církev intenzivně misijní, poznamenává E. Biemmi s odvoláním na pastorálního teologa M. Zulehnera.

Jak lze charakterizovat misijní katechezi?

Na základě porovnání výše zmíněných dokumentů biskupských konferencí můžeme určitě zmínit **změnu paradigmatu katecheze**: ta již není chápána jako výuka, ale jako doprovod člověka na jeho cestě. S tím souvisí uvolnění tradičních „mantinelů“ omezujících katechezi např. na určitou věkovou skupinu. Na významu nabývají mezigenerační aktivity a katecheze zaměřená na obnovu života z víry.

V zemích, kde došlo k exkultraci křesťanství a k rozchodu společnosti s ním, je třeba se zaměřit na katechezi iniciačního typu, která člověku umožní získat zkušenost křesťanské víry tím, že se z hlásání stane záležitost života a nejen teorie. To s sebou nese navíc apologetický požadavek, a sice schopnost znovu vyjádřit víru způsobem, který je kulturně „obyvatelný“ (lze víru žít, „vtělit se“ do ní), protože tam, kde byla víra z kultury vytlačena, je třeba, abychom byli schopni ukázat, že víra je nejen lidská, ale také zlidšťující.

V zemích, kde dosud převládá soudržná křesťanská tradice, bude úkolem misijní katecheze spíše pomoci přejít od tradiční víry k víře přijaté svobodně a celobytně (existenciálně) a modifikovat mnohé náboženské obrazy, zakotvené v myšlení lidí, které Boží tvář zjevenou Ježíšem Kristem zkreslují (deformují).

Tam, kde byla víra prožívána v utajení a náhle byla vysvobozena, je třeba doprovázet člověka cestou jakéhosi klidného znovuosvojení si víry tak, aby se oprostil od pocitu, že jeho víra se drží zpřímá neustálým bojem proti nějakému nepříteli. Měl by víru rozvíjet jak ve svém soukromém životě, tak v jejím veřejném vyjádření.

Konečně v prostředích, kde se zdá, že lidé žijí bez náboženství klidně, se hlásání evangelia projevuje především jako schopnost překvapit. Tzn. nabídnout evangelium jako pozitivní překvapení, jako něco navíc, zdarma, co dává životu novou příchut.

Principy pro uskutečnění misijní vize katecheze

Nový styl evangelizace ze strany církve v Evropě vyžaduje dle E. Biemmiho přijmout jak v teorii, tak i prakticky tři hlavní principy pro přístup k prvnímu hlásání:

1. Obracet se ke svobodě člověka
2. Jednat nezištně
3. Respektovat princip postupnosti a vyváženosti nabídky víry

Schopnost přijetí evangelia dnešními lidmi je a bude stále více poznamenána potřebou svobody. Jde o opravdu epochální změnu, o jakýsi „třetí obrat“. První obrat lze situovat do pohanského prostředí 2. století. Charakterizuje jej výrok Tertuliana: „Křesťanem se člověk nerodí, ale stává“. S postupující christianizací Evropy stále více platilo po téměř jeden a půl tisíce let, že „křesťanem se člověk rodí a stěží jím nemůže nebýt“. Přesněji řečeno: Být křesťanem bylo takřka samozřejmé a poslouchat církev bylo povinností. Církev si „odvykla“ evangelizovat; rozvíjela pouze katechezi, kterou chápala jako péči o již fungující víru, jako výchovu a animaci této víry. Nyní však dochází k třetímu obratu, který lze shrnout následovně: **„křesťanem se člověk nerodí, může se jím stát, avšak to není vnímáno jako nezbytné k tomu, aby člověk žil svůj vlastní život dobře a lidsky“**. V multikulturní společnosti se tedy křesťanská víra vrací ke svému původnímu postavení: je nabídkou

ke svobodě a svobodnému přilnutí ke Kristu a musí počítat s možností odmítnutí.

Naše nabídka, konaná ve svobodě a obracející se ke svobodě druhých, se vyznačuje tím, že je nezištná. **Kdo hlásá, nevznáší nárok na odpověď, a pokud ji od druhých dostane, neposuzuje ji a nehodnotí ji**. Tento princip může pomoci i lidem, kteří přicházejí z prostředí, kde je víra chápána jako něco povinného. Pokud toto bylo důvodem, že se od víry vzdálili, pak setkání se svobodnými nezištnými hlasateli evangelia může být naopak podnětem k jejich návratu.

Přijetí okolnosti, že dnes lidé nejsou přesvědčeni o nezbytnosti víry k lidsky kul-

tivovanému životu, neohrožuje víru křesťanského společenství, že Ježíš je Pán, Spasitel všech, a že mimo Něj není spásy. Současně však je třeba uznat, že Jeho milost působí v každém člověku a v každé kultuře, a to i mimo kanonickou a církevní formu. Vzkříšený Pán má totiž vždy předstih před svou církví. Výslovně přilnutí ke křesťanské víře je jakýmsi doplněním první milosti a vede každého věřícího, aby svou víru dosvědčoval, aby tak tato milost dospěla ke všem a naše radost byla dokonalá (srov. 1 J 1,4). Tento horizont klade do popředí absolutní nezištnost, velkodušnost a svobodu a právě **tento horizont je podmínkou přijatelnosti křesťanské víry v celé současné Evropě**.

Postupností a vyvážeností nabídky víry se rozumí iniciační proces (uvádění do křesťanské víry), jak byl chápán a uskutečňován např. ve starověkém katechumenátu. Ten byl charakteristický tím, že se neobracel pouze na rozum člověka, ale jeho součástí byla katecheze, obřady očišťování, doprovod vstříc postupnému obrácení, odevzdání pokladů církve a vyznání víry ze strany katechumenů (viz také schéma na s. 11). Dnes je katechumenát dle církevních dokumentů paradigmatem jakékoliv evangelizace. Ta klade znovu do popředí iniciační procesy víry a křesťanské společenství jako celek vnímá jako jakési základní iniciační prostředí. Tím končí úloha katechety jako jakési „maminky“, která víru v člověku „vypiplává“; tato úloha se vrací společenství věřících. Ono je samo oživováno a obnovováno tím, že „přivádí na svět“ své děti. Toto plození nových „dětí“ je určitou známkou vyzrálosti křesťanského společenství.

Překlad z itaštiny: Ludvík Dřímál; výběr zpracovala Marie Zimmermannová

Poznámky:

- 1 BIEMMI, Enzo. Catechesi in Europa. *Catechesi*, 2009–10, č. 1, s. 3-15. Článek je zveřejněn též na www.elledici.org.
- 2 Článek není komentován celý, část 4 o situaci v Itálii je pomínuta; tematika části 6 týkající se výrazových prostředků katecheze bude pojednána samostatně v příštím čísle revue *Cesty katecheze*.
- 3 Dopis vyšel i v České republice pod názvem *Pozvat současnou společnost k životu z víry. Dopis francouzským katolíkům*. (Karmelitánské nakladatelství, 2006).
- 4 Dokument vyšel i česky v Karmelitánském nakladatelství roku 2008.
- 5 Tento a dále citované dokumenty nevyšly v české překladu. Jejich původní tituly a další bibliografické informace jsou uvedeny v poznámkách originálního textu.